

Bachelorproject: 'Risico, angst en onzekerheid'

Overlast door dagtoerisme

Een onderzoek naar de gevolgen van overlast door dagtoerisme op de (sociale) veiligheid en zekerheid van inwoners en ondernemers in een klein dorp

Naam: Thorben Hulsman
Studentnummer: S2326833
Rijksuniversiteit Groningen
Faculteit Ruimtelijke Wetenschappen (FRW)

Begeleider: Dr. S. van Lanen
Vak: Bachelor Project
Datum: 21 januari 2019

Samenvatting

Overlast door toerisme is in steden als Barcelona, Venetië en Amsterdam aan de orde van de dag. Toeristen zorgen daar voor een verstikkende drukte op populaire plekken als de Ramblas, het Piazza San Marco en de Dam. Daarnaast zorgen de toeristen 's nachts voor geluidsoverlast en criminaliteit in de uitgaansgebieden en de daar omliggende wijken. Dit heeft grote gevolgen voor de leefbaarheid van deze gebieden en dus ook direct op de (sociale) veiligheid en zekerheid.

Recent is er in de media sprake van overlast in niet-stedelijke trekpleisters als de Zaanse Schans, Giethoorn en Bourtange. Deze plekken staan bekend om hun dagtoerisme. Het toerisme heeft ook hier een negatieve impact, maar wat is die impact en welke gevolgen heeft dit op de (sociale) veiligheid en zekerheid.

Daarom is het volgende door middel van semi-gestructureerde diepte interviews onderzocht:

Wat is de relatie tussen de overlast door het dagtoerisme en de (sociale) veiligheid en zekerheid voor de inwoners en de ondernemers in een klein dorp?

De keuze voor diepte interviews is gemaakt om niet alleen de standpunten van respondenten te achterhalen, maar ook de achterliggende persoonlijke meningen en de bijbehorende gevoelens.

Uit de analyse van de interviews is gebleken dat er wel overlast wordt ervaren door zowel de inwoners als de ondernemers, maar dat dit door beide groepen niet als zeer storend omschreven wordt. Men past zich daarnaast aan ontstane overlast aan om er minder last van te hebben. Verder is gebleken dat de ondernemers economisch afhankelijk zijn van toerisme, maar dat dit niet voor alle inwoners geldt. Inwoners zijn enkel economisch afhankelijk als zij werken in het toeristische deel van het dorp. Er is overigens geen relatie gevonden tussen de economische afhankelijkheid en een verminderd gevoel van overlast door het dagtoerisme.

Zowel de inwoners als de ondernemers ervaren geen afname in het gevoel van (sociale) veiligheid en zekerheid. De respondenten spreken juist van een groter aantal voorzieningen dankzij het toerisme. Een mogelijke verklaring voor het ontbreken van groot overlast is het dagtoerisme en de daarbij behorende doelgroepen van cultuurtoerist en actieve rustzoeker. Dagtoeristen zijn namelijk slechts enkele uren in het dorp en zeker 's avonds keert de rust weer. Nachtelijke overlast als in Amsterdam en Barcelona ontstaat daardoor niet.

Inhoudsopgave

Hoofdstuk 1 - Inleiding	3
1.1 Achtergrond	3
1.2 Onderzoeksprobleem	5
1.3 Onderzoeksvragen	6
Hoofdstuk 2 - Theoretisch kader	7
Hoofdstuk 3 - Methodologie	11
Hoofdstuk 4 - Resultaten	14
4.1 Overlast	14
4.1.1 Culturele afstand	14
4.1.2 Verstikkende Drukke	15
4.2 Subjectieve perceptie en economische afhankelijkheid	15
4.3 (Sociale) veiligheid en zekerheid	16
Hoofdstuk 5 - Conclusie	18
Hoofdstuk 6 - Discussie	19
Hoofdstuk 7 - Literatuur	21
Bijlagen	23
Bijlage 1: Interviewvragen	23
Bijlage 2: Conceptueel model	23

Hoofdstuk 1 - Inleiding

1.1 Achtergrond

Martin et al (2018) stellen dat er onder inwoners van een stad als Barcelona overlast wordt ondervonden door de grote stroom aan toeristen. Dit leidt hier ook tot een verminderde gevoel van (sociale) veiligheid en zekerheid. Aangezien er voornamelijk onderzoek heeft plaatsgevonden in steden waar toeristen meerdere dagen verblijven bij een bezoek (Gerritsma & Vork, 2017; Davis & Marvin, 2004), is het interessant dit ook te onderzoeken op een plaats waar toeristen voor een dagje komen. Is er zodoende sprake van overlast op een plek waar dagtoerisme leidend is en leidt deze overlast tot een verminderd gevoel van (sociale) veiligheid en zekerheid?

Een toeristische trekpleister die voornamelijk dagjesmensen trekt is Bourtange (Er gaat niets boven Groningen, 2018). Bourtange is van oudsher een vestingdorp, gericht op de verdediging van de stad Groningen (Vesting Bourtange, 2018). Willem van Oranje gaf in 1580 het bevel een schans aan te leggen in Tegenwoordig is het dorp in oude glorie hersteld en trekt jaarlijks vele toeristen. De vesting in Bourtange is sinds de jaren 60 gereconstrueerd om zo, net als andere rurale gebieden, te ontsnappen aan de negatieve spiraal van depopulatie en de afnemende werkgelegenheid in de landbouw (Butler et al, 1998 in Hall & Richards, 2002). Bourtange is in een dorp in het oosten van Nederland. Om precies te zijn ligt het dorp in de plattelandsgemeente Westerwolde in het oosten van de provincie Groningen (Figuur 1). In Bourtange wonen zo'n 700 mensen in 325 huishoudens (CBS, 2013), hiervan wonen naar schatting zo'n 60 mensen binnen de historische Vesting. Naast een basisschool beschikt het dorp onder meer over een gymzaal, kinderopvang, postkantoor, camping, discotheek, sportveld, diverse winkeltjes, een café en een restaurant. De laatste drie verschillende voorzieningen richten zich specifiek op het toerisme.

Uit berichtgeving van het Dagblad van het Noorden (2016) en RTV Noord (2018) blijkt dat er overlast wordt ondervonden door toerisme onder zowel bewoners als ondernemers. Verder onderzoek naar een verschil in beleving van overlast tussen bewoners en ondernemers is hier nog niet gedaan.

Figuur 1: Kaart van Nederland met ligging Bourtange. (Google, 2019)

1.2 Onderzoeksprobleem

De theorie over *Unsicherheit* van Bauman (2001, in Aalbers en Rancati, 2008) onderschrijft een gevoel van onveiligheid “binnen hedendaagse samenlevingen door een groeiend verlies van controle als gevolg van de wereldwijde risico’s die onderdeel worden van het dagelijks leven.” (Aalbers en Rancati, 2008). Dit heeft dan weer tot gevolg dat de vraag naar meer veiligheid toeneemt.

Om te kunnen achterhalen of er daadwerkelijk overlast wordt ervaren door toerisme op een plek waar dagtoerisme is, is verder onderzoek nodig. In dit onderzoek zal er onderscheid gemaakt worden tussen twee vaste gebruikers van het dorp Bourtange die in aanraking komen met toeristen; namelijk de bewoners en de ondernemers van het historische deel van het dorp. Op plekken, met name steden, waar toeristen meerdere dagen verblijven is overlast veel voorkomend. Onder meer in Amsterdam, Barcelona en Venetië wordt dit zo ervaren (Martin et al, 2008; Gerritsma & Vork, 2017; Davis & Marvin, 2004). Onderzoek naar plekken waar dagtoerisme leidend is, komt echter veel minder voor.

1.3 Onderzoeksvragen

Om vast te stellen of overlast ook leidt tot (sociale) onveiligheid en onzekerheid zijn de volgende onderzoeksvragen vastgesteld. Waarbij de de centrale vraag is op te delen in drie delen. Het verschil tussen inwoners en ondernemers wordt belicht. Daarnaast wordt er gekeken naar welke overlast er ervaren wordt. Ten slotte wordt er gekeken naar het gevoel van (sociale) veiligheid en zekerheid voor inwoners en ondernemers. De centrale vraag omvat dit geheel en de deelvragen beantwoorden samen de centrale vraag.

Centrale vraag:

Wat is de relatie tussen overlast door dagtoerisme en (sociale) veiligheid en zekerheid voor inwoners en ondernemers in een klein dorp?

Deelvragen:

- Wat voor overlast wordt er ervaren door dagtoerisme onder inwoners en ondernemers?
- Hoe ervaren de inwoners en ondernemers de (sociale) veiligheid en zekerheid?
- Hoe kunnen de verschillen tussen inwoners en ondernemers een verschillende ervaring van overlast door dagtoerisme verklaren?

In het theoretisch kader wordt beschreven welke theorieën en concepten over toerisme, overlast, (sociale) veiligheid en zekerheid en economische afhankelijkheid relevant zijn. Vervolgens wordt in de methodologie de keuze voor semi-gestructureerde diepte interviews en hoe de data daadwerkelijk verzameld is beschreven.

Daarna wordt in de resultaten de data bediscussieerd aan de hand van de eerder genoemde theorieën. Verder worden in de conclusie de belangrijkste punten nogmaals kort samengevat. Ten slotte wordt in de discussie gereflecteerd op het onderzoek en worden aanbevelingen gedaan voor vervolgonderzoek en mogelijk beleid.

Hoofdstuk 2 - Theoretisch kader

Er zijn twee centrale mechanismen die overlast door toerisme kunnen verklaren: "Culturele afstand en verstikkende drukte" (Postma & Schmuecker, 2017). Met culturele afstand worden de culturele verschillen en/of taalbarrières tussen twee groepen mensen of individuen bedoeld. Dit soort verschillen bestaan doordat deze groepen elkaar niet in het dagelijks leven tegenkomen. Doordat beide groepen andere ideeën hebben van wat normaal is ontstaat er overlast. Dit kan voornamelijk worden toegeschreven aan onwetendheid. "Hoe groter de culturele afstand, hoe groter de kans op een conflict." (Williams, 2009 in Postma & Schmuecker, 2017). Om conflicten tegen te gaan kan het dus helpen de culturele afstand te verkleinen. Een mogelijk middel om dit te doen is voorlichting, maar de vraag daarbij is altijd: hoe bereik je de doelgroep? "Het heffen van entreegelden kan de instantie de mogelijkheid geven de bezoekers te onderwijzen. Dit kan wenselijk zijn voor de toeristische trekpleister om de (financiële) steun van de bezoekers te behouden. Entreegelden zorgen niet alleen voor geld om voorlichtingsmiddelen in te kunnen zetten die de bezoekers beter op te hoogte brengen, maar deze zorgen ook voor een moment van contact tussen de bezoeker en de instantie waarop belangrijke informatie kan worden uitgewisseld." (Fyall & Garrod, 1998). Dit moment kan dus gebruikt worden om de toeristen voor te lichten en zo de culturele afstand te verkleinen.

Bij een verstikkende drukte gaat het om grote hoeveelheden toeristen op bepaalde plekken, die daardoor voor overlast zorgen. Deze mensen kunnen nog zulk correct gedrag vertonen, maar met het ontstaan van een dergelijke massa kan er toch overlast ontstaan voor bewoners en ondernemers. Beide factoren kunnen los van elkaar overlast veroorzaken, maar versterken elkaar ook. "Het belasten van het gebruik kan een middel zijn om een verstikkende drukte op toeristische trekpleisters beter te moduleren op bepaalde momenten gedurende de dag, de week of het jaar." (Fyall & Garrod, 1998). "Door de toegangsprijs gedurende de momenten van verstikkende drukte te verhogen en deze te verlagen gedurende de momenten van relatieve rust, kan een oneven patroon in het gebruik van een toeristische trekpleister worden gladgestreken."

Culturele afstand en verstikkende drukte verklaren dus overlast door toerisme, maar de ervaringen van de gevolgen verschillen per individu. De perceptie van niet-economische gevolgen van toerisme is subjectief (Martin et al, 2018). Wat voor de één als negatief ervaren wordt, kan voor de ander als positief ervaren worden. Deze afweging wordt individueel gemaakt en is afhankelijk van de houding van het individu (Martin et al, 2018). Factoren als aantal jaren woonachtig op een plek, locatie van het huis en economische afhankelijkheid van toerisme hebben invloed op de houding van een individu ten opzichte van toerisme (Martin et al, 2018). Hoe langer iemand ergens woont, hoe minder kritisch

diegene is. Daarnaast is het zo dat mensen die ver van de bron van overlast wonen, dit als minder overlastgevend ervaren. Ook wanneer een individu economisch afhankelijk is van toerisme is deze over het algemeen minder kritisch.

Om te kunnen onderzoeken of overlast ook gevolgen heeft op het gevoel van (sociale) veiligheid en zekerheid is de volgende definitie van *Unsicherheit* van Bauman gebruikt. *Unsicherheit* is onder te verdelen in 3 thema's: veiligheid, zekerheid en sociale veiligheid (Bauman, 2001 in Aalbers en Rancati, 2008). "Veiligheid gaat om het beschermen van eigen lichaam, familie en eigendommen. Bij zekerheid gaat het om de controle over de toekomst en keuzevrijheid. Sociale veiligheid houdt in dat een ieder de risico's van het bestaan aan kan en kan omgaan met de waarden en normen van deelname aan de samenleving." (Aalbers en Rancati 2008, p.2737). In figuur 1 staan de thema's en de daaraan gerelateerde kwesties, in eerder genoemde volgorde, weergegeven. Overheidsorganen kunnen met beleid inzetten op het verbeteren van de (sociale) veiligheid en zekerheid.

<i>Safety</i>	<i>Certainty</i>	<i>Security</i>
Safeguard	Future Social and civil protection	Existence Social security/protection
Civil and juridical protection	Status Social standing/position	Guarantee of social independence
Personal, family and property protection	Being able to control the future	Capability of facing up to the challenges of everyday existence
Level of crime	Awareness and predictability of risk Capabilities to face risks and trouble Having tools to face risks and trouble	Assistance and protection in time of misfortune or need Welfare state Being able to receive needed care

Figuur 1: Kwesties gerelateerd aan (sociale) veiligheid en zekerheid. (Aalbers en Rancati, 2008).

Toerisme brengt overlast met zich mee in steden als Amsterdam, Barcelona en Venetië (Martin et al, 2008; Gerritsma & Vork, 2017; Davis & Marvin, 2004). Meer recent is er volgens de media sprake van overlast in niet-stedelijke toeristische trekpleisters als de Zaanse Schans, Giethoorn en Bourtange (AD, 2017; NOS, 2017; DVHN, 2016). Deze plekken met dagtoerisme zijn echter minder onderzocht dan de toeristensteden met veel overnachtingen. Ook is er weinig bekend over de gevolgen van deze overlast door dagtoerisme op de (sociale) veiligheid en zekerheid voor inwoners en ondernemers.

Het grote verschil tussen plaatsen als Amsterdam, Barcelona en Venetië ten opzichte van de Zaanse Schans, Giethoorn en Bourtange wanneer gekeken wordt naar toerisme, is de tijd die toeristen er verblijven. De grote steden trekken mensen voor meerdere dagen,

waardoor deze daar ook 's nachts verblijven. De niet-stedelijke trekpleisters zijn vooral een bestemming voor dagtoerisme, waardoor 's avonds de rust hier terugkeert. Bourtange richt zich zelfs specifiek op de cultuurtoerist en de actieve rustzoeker (Gemeente Vlagtwedde, 2004) en de gemeente probeert meer en meer toeristen te trekken. Aangezien een ander soort toerist Bourtange bezoekt dan steden als Amsterdam, Barcelona en Venetië is meer onderzoek naar de overlast door het dagtoerisme zeker relevant. In de andere steden wordt juist geprobeerd het toerisme in te perken, omdat dit voor veel overlast zorgt. (Martin et al, 2008; Gerritsma & Vork, 2017; Davis & Marvin, 2004).

“Amsterdam groeit qua bezoekers, bewoners en ondernemers.” (Gemeente Amsterdam, 2018) “De toegenomen drukte leidt ... ook tot overlast en spanningen. In sommige buurten staat de leefbaarheid onder druk.” Voorbeelden van overlast die hier ontstaat zijn rommel op straat, parkeerproblemen en geluidsoverlast. Daarnaast ervaren vaste gebruikers dat de maatschappelijke tegenstellingen zich verdiepen. Voorbeelden daarvan zijn dat steeds minder mensen het zich kunnen veroorloven om in de stad te wonen en dat “...tegenstellingen tussen mensen die profiteren van bezoekers en zij die overlast ervaren, toenemen” (Gemeente Amsterdam, 2018). “Daarom neemt de gemeente, met haar samenwerkingspartners maatregelen om de groei van de stad in goede banen te leiden. Openheid, gastvrijheid, diversiteit en de menselijke maat zijn waarden die leidend zijn en blijven in het beleid.” De gemeente probeert met het programma Stad in Balans een concreet plan van aanpak te bieden. De vier pijlers van de gemeente zijn hierbij: meer kwaliteit en diversiteit van de winkels, verminderen van overlast en stellen van grenzen, spreiding over de stad en de regio en meer ruimte op straat in drukke gebieden.

In Venetië probeert de gemeente al langer de balans tussen de verschillende functies van de stad in stand te houden. De drie belangrijke beleidsgebieden waar de stad op inzet zijn water, cultuur en toerisme. Deze dienen in evenwicht te blijven (Al-Jawasreh et al, 2018). Ook in Venetië wordt door middel van belasting voor toeristen geprobeerd het massatoerisme in te perken (Nu.nl, 2018). Daarnaast “... mogen de cruiseschepen al enige tijd niet meer aanmeren in het centrum en verzet de gemeente zich tegen woekerprijzen in de horeca.”

In het hierop volgende onderzoek ligt de nadruk op de volgende theorieën. Culturele afstand en verstikkende drukte zijn de twee verklarende categorieën voor overlast. De overlast die ervaren wordt door de respondenten is hieraan teruggekoppeld. Daarnaast is perceptie van niet-economische gevolgen van toerisme subjectief. Per individu is de houding ten opzichte van deze gevolgen dus mogelijk anders. Interessant is te kijken naar een verschil daarin tussen de ondernemers en de inwoners van het dorp. Met name het mogelijke verschil in de

ervaren (sociale) veiligheid en zekerheid tussen deze groepen zal belicht worden in het onderzoek. Ook het verschil tussen meerdaags- en dagtoerisme en de verschillende gevolgen op de omgeving en de vaste gebruikers is meegenomen.

Hoofdstuk 3 - Methodologie

De dataverzameling vindt plaats door middel van semi-gestructureerde diepte interviews (Clifford et al, 2012). Omdat in dit onderzoek niet alleen de mening van de respondenten van belang is, maar ook om er achter te komen wat de achterliggende mening is. Zodoende is er gekozen voor een kwalitatieve methode. Met enkel en alleen numerieke data verkregen door kwantitatieve methoden kan er niet genoeg in de diepte worden gegaan.

De interviews hebben geen vaste structuur en de wijze van interviewen zorgt voor een open gesprek in plaats van gesloten vragen en antwoorden. Daarbij zijn er interviews met zowel bewoners als ondernemers. Ten doel is gesteld om drie ondernemers en drie bewoners te kunnen interviewen, om zo van beide doelgroepen een zo divers mogelijk beeld te kunnen krijgen. Het voorgenomen aantal respondenten is inderdaad ondervraagd. Het doel van de interviews is het achterhalen van de mening van zowel inwoners als ondernemers ten aanzien van het toerisme. Daarnaast is het van belang te achterhalen of er sprake is van enig overlast en zo ja, of dit gevolgen heeft voor het ervaren gevoel van (sociale) veiligheid en zekerheid.

Om uit het interview gedegen informatie te halen zijn een aantal vragen opgesteld die tijdens de interviews gesteld kunnen worden (Bijlage 2). De eerste algemene vragen zijn geformuleerd om een duidelijk beeld te krijgen van de persoonlijke inzichten die de respondenten hebben over het toerisme in Bourtange. De verdere vragen sluiten aan bij de onderzoeksvragen en gaan over het toerisme in Bourtange en welke gevolgen dit met zich meebrengt. Daarnaast wordt er dieper ingegaan op de eventuele overlast door toerisme en de vraag of inwoners en ondernemers zich hierdoor onveilig of onzeker voelen. Alle vragen zijn zo opgesteld om zo goed mogelijk de persoonlijke mening van de respondenten te achterhalen. Het is tijdens het interview niet noodzakelijk een bepaalde volgorde aan te houden met de vragen. Gedurende het interview zijn er aantekeningen gemaakt en indien de respondent toestemming geeft, is er ook een audio opname gemaakt.

Belangrijk om te vermelden is dat ik veel van de respondenten persoonlijk ken vanwege het feit dat ik ben opgegroeid en woon in het dorp Bourtange. Uiteraard heb ik getracht mijzelf zo neutraal mogelijk op te stellen en zo het onderzoek niet te laten beïnvloeden door mijn persoonlijke positie. Wellicht heeft mijn positie invloed gehad op het onderzoek. Dit zou kunnen doordat respondenten bepaalde informatie wel of niet met mij gedeeld hebben, doordat ik deze mensen persoonlijk ken. Uit onderzoek is gebleken dat respondenten juist meer informatie delen met onderzoekers waar ze iets gemeen hebben. (Cabrera & Nora,

1994; Chang, 2002; Fries-Britt & Turner, 2002 in Bourke, 2014). Ik heb niet het gevoel dat mijn positie invloed heeft gehad op de interviews en daarmee de uitkomsten van het onderzoek. Gedurende het proces heb ik constant mijn persoonlijke positie belicht en gedeeld met respondenten.

Figuur 2: Onderzoeksgebied Bourtange

Voor het verkrijgen van respondenten zijn mensen in de doelgroep benadert of deze willen meewerken aan een dergelijk onderzoek. Hierbij heb ik mensen benadert die ik persoonlijk ken of denk dat relevant kunnen zijn voor het onderzoek. Relevante respondenten (binnen de vijfhoek) wonen in het vestingdorp Bourtange of zijn daar ondernemer (Figuur 2). Dit wil zeggen dat de mensen niet buiten de wallen van de vesting wonen of ondernemen.

Het benaderen van respondenten is gebeurd door aanbellen bij de inwoners en het bezoeken van de ondernemers op locatie. Waar mogelijk is er voor zowel de benadering als het daadwerkelijke interview gekozen voor een locatie waar zowel ik als de respondent zich op zijn gemak voelt (Clifford et al, 2012). Dit is bij de inwoners thuis of bij de ondernemers op locatie geweest. Een andere locatie dan voorgaande twee is hier niet gebruikt.

Bij het verwerven van deelnemers aan het onderzoek is duidelijk vermeld onder welke voorwaarden dit plaats vindt. Voor een gedegen onderzoek is het van belang de volgende punten met de deelnemers door te nemen. Zo is aangegeven dat de data veilig wordt bewaard en niet wordt gedeeld met derden. Daarnaast zal alle data anoniem gepresenteerd worden. Ook kan een ieder ten allen tijden aangeven niet langer mee te willen werken aan het onderzoek zonder daarbij een reden te hoeven opgeven. Ten slotte kan een ieder die meewerkt aan het onderzoek inzage in de resultaten van het onderzoek krijgen. Geen van de respondenten heeft aangegeven belang te hebben bij een eventuele inzage.

Het tijdstip van het afnemen van de interviews is afhankelijk geweest van de beschikbaarheid van de respondenten. De verwachting was dat dit in de avonden zou plaatsvinden, wanneer respondenten vrij zijn. Deze verwachting kwam grotendeels uit. Zowel de ondernemers als de bewoners heb ik, vaak op afspraak, in de avond kunnen interviewen.

Bij de verwerking van de data is er, indien er een audio opname is, getranscribeerd. Op die manier is er zo effectief mogelijk relevante informatie uit de data gehaald. Vervolgens is door middel van codering de belangrijkste informatie gefilterd. Daarna is de belangrijkste informatie gethematiseerd en daarnaast verbonden aan de relevante theorieën over overlast, culturele afstand, economische afhankelijkheid, (sociale) veiligheid & zekerheid en verstikkende drukte. Ten slotte zijn er aan de hand van de verbindingen met de theorieën (Bijlage 3) conclusies getrokken. Deze conclusies geven antwoord op de verschillende onderzoeksvragen.

Hoofdstuk 4 - Resultaten

4.1 Overlast

Om beter te duiden wat de overlast in Bourtange inhoudt is gekozen om deze op te splitsen in twee eerdergenoemde overkoepelende thema's, namelijk culturele afstand en verstikkende drukte.

4.1.1 Culturele afstand

Toerisme brengt overlast met zich mee in steden als Amsterdam, Barcelona en Venetië (Martin et al, 2008; Gerritsma & Vork, 2017; Davis & Marvin, 2004). Meer recent is er volgens de media sprake van overlast in niet-stedelijke toeristische trekpleisters als de Zaanse Schans, Giethoorn en Bourtange (AD, 2017; NOS, 2017; DVHN, 2016).

Er zijn twee centrale mechanismen die overlast door toerisme kunnen verklaren: "Culturele afstand en verstikkende drukte" (Postma & Schmuecker, 2017). Er wordt in Bourtange door zowel ondernemers als inwoners overlast ervaren die veroorzaakt wordt door culturele afstand. Dit betekent dat er door culturele afstand tussen individuen of groepen er onbegrip ontstaat. Dit leidt dan weer tot overlast. Verschillende inwoners zeggen daarover het volgende:

"Toeristen kijken en lopen zo bij je naar binnen en denken dat iedereen om 5 uur naar huis gaat. Zij realiseren zich niet dat hier mensen wonen." Man, 33, Inwoner

"Toeristen gaan niet aan de kant als je er langs moet met de auto." Man, 33, Inwoner

"Toeristen weten niet dat hier ook mensen wonen. Ze denken dat de boel om 5 uur op slot gaat en iedereen naar huis gaat. Maar dat is natuurlijk niet zo." Man, 72, Inwoner

Bovenstaande quotes van inwoners zijn voorbeelden van overlast door culturele afstand. Toeristen en inwoners zitten niet op één lijn waardoor er overlast ontstaat. Inwoners zijn zodoende gedwongen bewuster te handelen:

"Ik let nu wel extra op. Of ik mijn deuren wel op slot heb. Om te voorkomen dat er zomaar iemand bij me in huis staat." Man, 33, Inwoner

Zoals eerder aangegeven ervaren ook ondernemers overlast veroorzaakt door culturele afstand:

"Aziaten weten niet wat voor Europeanen normaal is. Zij willen met alles en iedereen op de foto. Ook met de breekbare spullen in mijn winkel." Man, 59, Ondernemer

Het feit dat het dus volgens de ondernemer niet normaal is dat iemand aan breekbare spullen zit enkel voor foto's, maar dat in dit geval Aziaten dit niet als problematisch zien, is een duidelijk voorbeeld van overlast ontstaan door culturele afstand.

4.1.2 Verstikkende drukte

Een tweede mogelijke oorzaak van overlast is een verstikkende drukte. Doordat het op bepaalde plekken druk is op bepaalde tijden, leidt dit tot overlast. Ook dit komt voor in Bourtange:

“In drukke weekenden moet ik goed rekening houden met mijn werk in de zorg. Ik moet dan vaak op tijden beginnen dat het erg druk is in het dorp. Dan moet ik toch echt wat eerder van huis.” Vrouw, 43, Inwoner

“Door de drukte tijdens de kerstmarkten blijven mensen weg in deze weekenden. Dit zijn maar 6 dagen per jaar.” Man, 66, Ondernemer

“Als toeristen tijdens de kerstmarkten als sardientjes over de markt lopen beleven ze daar weinig plezier aan. Dan kopen ze ook minder snel iets.” Vrouw, 48, Ondernemer

De ervaren verstikkende drukte beïnvloedt dus het gedrag van inwoners en toeristen. Deze twee groepen passen zich dus aan de ontstane situatie aan. Daarnaast ervaren ondernemers minder kooplust bij toeristen wanneer het erg druk is. Dit is dus een negatief gevolg voor ondernemers van een verstikkende drukte.

4.2 Subjectieve perceptie en economische afhankelijkheid

Perceptie van niet-economische gevolgen van toerisme is voor ieder individu anders (Martin et al, 2018). Factoren als: aantal jaren woonachtig op een plek, locatie van het huis en economische afhankelijkheid van toerisme hebben invloed op de houding van een individu ten opzichte van toerisme. Hieronder zal er verder worden ingegaan op eventuele economische afhankelijk van toerisme.

Alle geïnterviewde ondernemers (twee uitbaters van horecagelegenheden en een eigenaar van een souvenirwinkel) in het dorp zijn economisch afhankelijk van toerisme:

“Zonder het toerisme hadden we hier geen zaak gehad. Ik schat in dan 80% van de inkomsten van het toerisme komt.” Man, 59, Ondernemer

“Ondernemers in dit dorp zijn volledig afhankelijk van het toerisme. Zonder was er geen bestaansrecht.” Man, 66, Ondernemer

Daarentegen is economische afhankelijkheid voor inwoners van het dorp niet een vanzelfsprekendheid. Niet alle inwoners zijn financieel afhankelijk en/of onafhankelijk van toerisme in het dorp:

“Ik werk buiten het dorp en heb niet zoveel met die toeristen. ‘S zomers rustig en alleen in de tuin zitten is er niet bij.” Vrouw, 43, Inwoner

“Zonder het toerisme zou ik niet kunnen wonen én werken in Bourtange. Ik weet niet of ik hier dan wel zou wonen. Ik vind het wel fijn om niet te hoeven reizen voor mijn werk.” Man, 33, Inwoner

De economische afhankelijkheid van zowel de inwoners als de ondernemers is hierbij direct te verbinden aan de perceptie van de niet-economische gevolgen van toerisme. Er is echter niet aangetoond dat er daadwerkelijk een verschil bestaat in de perceptie tussen respondenten die al dat niet economisch afhankelijk zijn. Op de vraag of er echt overlast is van toerisme geven vrijwel alle respondenten aan dat er wel kleine ergernissen zijn, maar niet dat er echt sprake is van overlast.

“Echt overlast heb ik niet. Het kan wel eens vervelend zijn als er iemand door de ramen staat te kijken, maar daarvoor kunnen de gordijnen naar beneden.” Vrouw, 43, Inwoner

Zoals eerder al aangegeven passen de respondenten zich dus aan de ontstane situatie aan en bedenken oplossingen om de overlast ‘buiten de deur’ te houden. Geluidsoverlast zoals in Amsterdam wordt niet ervaren. Dit zou een vorm van overlast zijn, waar lastig tegen te wapenen is.

4.3 (Sociale) veiligheid en zekerheid

Door het toerisme ontstaan er onder de ondernemers en de inwoners ergernissen. Beide groepen geven echter niet aan dat ze dit zouden omschrijven als overlast. Deze ‘overlast’ zou ook kunnen leiden tot een afname in het gevoel van (sociale) veiligheid en zekerheid. Toerisme an sich leidt echter volgens zowel ondernemers als inwoners juist tot een hoger voorzieningspeil in het dorp:

“Dankzij het toerisme zijn er hier veel voorzieningen. Zonder toerisme zou er van het dorp weinig over zijn. Ik denk dat we dan ook geen basisschool meer in het dorpen hadden gehad. Maar zeker niet de verschillende winkeltjes, de kroeg en het restaurant.” Man, 59, Ondernemer

“Ik kan hier elke dag heerlijk een wijntje doen in de kroeg of het restaurant en daarna naar huis lopen. Dat is toch wel de reden dat we hier zijn gaan wonen.” Man, 72, Inwoner

In het dorp zijn verschillende winkeltjes, een basisschool, een kinderopvang, een restaurant, een café, een discotheek en een postkantoor. Veel van deze voorzieningen waren er niet geweest volgens de respondenten als Bourtange niet toeristisch was.

Al met al heeft het toerisme voor de respondenten juist een positief effect op de (sociale) veiligheid en zekerheid.

“De kleine negatieve dingen die het toerisme met zich meebrengt wegen bij lange na niet op tegen alle positieve kanten.” Vrouw, 43, Inwoner

De verklaring achter dit beeld van de inwoners en ondernemers kan gezocht worden achter het soort toerist dat Bourtange aantrekt ten opzichte van plaatsen als Amsterdam en Barcelona.

“Bourtange trekt toch wel een ander soort toerist dan steden als Amsterdam en Barcelona. Deze mensen komen voor rust en een stukje cultuur. Lekker wandelen in en rond de vesting en rondkijken in de musea en winkeltjes.” Vrouw, 48, Ondernemer

Uit het gemeentelijk beleid blijkt ook dat er is ingezet op het aantrekken van de actieve rustzoeker en de cultuurtoerist (Gemeente Vlagtwedde, 2004). Daarentegen is de situatie in een stad als Amsterdam compleet anders. “...het centrum van Amsterdam is een 'urban jungle' geworden, waar wetteloosheid heerst en gezagsdragers de grip verliezen” (Trouw, 2018). Amsterdam trekt namelijk een hoop mensen die met volle teugen willen genieten van het wereldwijd bekende nachtleven, waar drugs en prostitutie bekend staan als legaal.

Hoofdstuk 5 - Conclusie

Concluderend kan gesteld worden dat de overlast die het dagtoerisme met zich meebrengt klein is te noemen volgens zowel inwoners als ondernemers. Toeristen kijken door de ramen en lopen naar binnen bij inwoners als de deur niet op slot is. Dit is overlast die ontstaat door culturele afstand (Postma & Schmuecker, 2007). Verder ervaren zowel inwoners als ondernemers overlast op drukke momenten. Tijdens evenementen is het op bepaalde plekken zo druk dat deze gemeden worden. Dit is overlast die ontstaat door verstikkende drukte (Postma & Schmuecker, 2007). Respondenten gaven aan zich aan te passen aan een overlastgevende situatie om er zo minder last van te hebben.

Ook kan vastgesteld worden dat de ondernemers financieel afhankelijk zijn van toerisme, dit geldt niet voor alle inwoners. Inwoners werkzaam in het dorp zijn wel economisch afhankelijk, maar inwoners die buiten het dorp werken niet. Uit het onderzoek is overigens niet gebleken of de economische afhankelijkheid invloed heeft op de perceptie van overlast door dagtoerisme. Dit strookt niet met de theorie van Martin et al (2018) die aangeeft dat deze factor een verschil in perceptie van de niet-economische gevolgen kan geven. Om dit te verder te onderzoeken zou er wellicht op een grotere schaal een kwantitatief onderzoek gedaan kunnen worden. Daaruit zou kunnen blijken of hier op deze plek sprake van is.

Daarnaast ervaren inwoners en ondernemers dankzij het toerisme juist een groter gevoel van (sociale) veiligheid en zekerheid. Ondanks het kleine overlast is het algemene beeld onder de inwoners en de ondernemers over het toerisme in Bourtange positief te noemen. Met name de voorzieningen in het dorp worden dan genoemd als meest positieve punt. "Dankzij het toerisme zijn er hier veel voorzieningen. Zonder toerisme zou er van het dorp weinig over zijn." Man, 59, Ondernemer

Al met al is er in dit onderzoek geen directe relatie gevonden tussen overlast door het dagtoerisme en een verandering in het gevoel van (sociale) veiligheid en zekerheid voor de inwoners of de ondernemers in Bourtange. Wel zou gesteld kunnen worden dat toerisme an sich leidt tot een groter gevoel van (sociale) veiligheid en zekerheid, dankzij onder meer de werkgelegenheid en de bijbehorende voorzieningen.

Hoofdstuk 6 - Discussie

Voorgaand onderzoek heeft slechts een geringe bijdrage aan het wetenschappelijke debat over de toeristische overlast. Het onderzoek bagatelliseert de berichtgeving van de media over de aanwezige overlast, en geeft een reëel beeld van een relatief gelijke mening van de verschillende belanghebbenden met diverse achtergronden.

Er is uiteraard geprobeerd zo objectief het mogelijk onderzoek te doen. Daarom is mijn eigen positie in het onderzoek ook belicht. Mijn persoonlijke achtergrond heeft naar mijn idee geen invloed gehad op het onderzoek, omdat het feit dat ik vrijwel alle respondenten persoonlijk ken heeft de respondenten mogelijk weerhouden of juist niet, om alle relevante informatie met betrekking tot het onderzoek te delen. Uit onderzoek is echter gebleken dat door overeenkomsten tussen respondenten en onderzoekers juist meer informatie gedeeld wordt (Cabrera & Nora, 1994; Chang, 2002; Fries-Britt & Turner, 2002 in Bourke, 2014).

Verder reflecterend op het onderzoeksproces in de context van mijn positie, dan is mijn positionaliteit niet een beperking. Mijn positionaliteit is gelijk aan die van de respondenten. Het onderzoek waar ik aan deelneem wordt gevormd door wie ik ben. Zo lang ik hierop blijf reflecteren gedurende het proces, vormt dit ook mij en hen die deelnemen aan het onderzoek. Kortom het is van belang continu kritisch te blijven gedurende het onderzoeksproces.

Voor een gedegener en sterker onderzoek had er beter zowel door middel van enquêtes als interviews data verzameld kunnen worden. Wanneer er eerst enquêtes worden afgenomen kunnen de standpunten van de respondenten achterhaald worden van een groot deel van de doelgroep. Daarnaast zou het goed zijn om hetzelfde onderzoek op meerdere plekken met dagtoerisme te doen. Zo kan er een eenduidiger beeld ontstaan van toeristische trekpleisters met dagtoerisme en vallen unieke eigenschappen van plekken weg, dit in tegenstelling tot overeenkomsten.

De betrokken gemeente zet met beleid al in op het beperken van overlast door toerisme in Bourtange. Om de ontstane overlast verder te beperken kan er ingezet worden op meer beleid vanuit de overheidsinstanties. De instantie met de meeste directe invloed op de publieke ruimte van een specifieke toeristische trekpleister is de gemeente. De overheid kan door middel van belasting, verboden en handhaving de ontstane overlast beperken.

Daarnaast zou overlast door 'culturele afstand' kunnen worden beperkt door toeristen en de lokale inwoners en ondernemers dichter tot elkaar te laten komen. Dit zou gedaan kunnen

worden door toeristen beter te informeren. Overlast door verstikkende drukte is wellicht terug te dringen door crowd management en het vermarkten van minder bekende trekpleisters in de buurt.

Hoofdstuk 7 - Literatuur

- Aalbers, M.B. & Rancati, S. (2008). Feeling Insecure in Large Housing Estates: Tackling Unsicherheit in the Risk Society. *Urban Studies*. 45(13), 2735–2757.
- Al-Jawasreh, R.I.M., Bommarito, C., Calgaro, L., Fogarin, S., Marcomini, A., Linkov, I., Pesce, M., Russo, E., Terzi, S. (2018). Selecting sustainable alternatives for cruise ships in Venice using multicriteria decision analysis. *Science of The Total Environment*. 642, 668-678.
- Beishuizen, T. (2016). *Camperblokkade Bourtange: 'Toeristen denken blijkbaar dat het dorp van hen is'*. Geraadpleegd op 27-09-2018 via <https://www.dvhn.nl/groningen/Camperblokkade-Bourtange-Toeristen-denken-blijkbaar-dat-het-dorp-van-hen-is-21844951.html>. Groningen: Dagblad van het Noorden.
- Bourke, B. (2014). Positionality: Reflecting on the Research Process. *The Qualitative Report*, 19(33), 1-9.
- Centraal Bureau voor de Statistiek (2013). Geraadpleegd op 13 januari 2019 via <https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/82245NED/table?ts=1547555612583>.
- Clifford, N., French, S. & Valentine, G. (2012). *Key Methods in Geography*. 2e editie. Londen: SAGE Publications
- Davis, R. C. & Marvin, G. (2004) *Venice, the tourist maze : a cultural critique of the world's most touristed city*. Berkeley: University of California Press.
- Er gaat niets boven Groningen (2018). *Vesting Bourtange - ontdek de unieke historie en bezienswaardigheden*. Geraadpleegd op 5-10-2018 via <https://westerwolde.groningen.nl/over-westerwolde/dorpen-in-westerwolde/bourtang>. Groningen: Marketing Groningen.
- Fyall, A., & Garrod, B., (1998). Heritage tourism: at what price? *Managing leisure*. 3(4), 213-228.
- Gerritsma, R. & Vork, J. (2017). Amsterdam Residents and Their Attitude Towards Tourists and Tourism. *Santalka: Filosofija, Komunikacija*. 25 (1), 85-98.
- Gemeente Amsterdam (2018). *Volg het beleid: Stad in Balans*. Geraadpleegd op 15 januari 2019 via <https://www.amsterdam.nl/bestuur-organisatie/volg-beleid/stad-balans/>. Amsterdam: Gemeente Amsterdam
- Gemeente Vlagtwedde (2004). *Toekomstvisie Vlagtwedde 2020: Instappen in de Ruimte*. Geraadpleegd op 23-12-2018 via http://ruimtelijkeplannen.vlagtwedde.nl/plannen/NL.IMRO.0048.BP0905-/NL.IMRO.0048.BP0905-on01/t_NL.IMRO.0048.BP0905-on01_2.3.html. Sellingen: Gemeente Vlagtwedde.
- Google Maps (2019). Geraadpleegd op 16 januari 2019 via <https://www.google.nl/maps/@52.1821189,5.6934239,7z>.

- Hall, D. & Richards, G. (2003). *Rural tourism and sustainable community development*. Londen: Routledge
- Keukenkamp, S. (2018). *Een slagboom tegen sluipverkeer in Bourtange?*. Geraadpleegd op 27-09-2018 via <https://www.rtvnoord.nl/nieuws/195385/Een-slagboom-tegen-sluipverkeer-in-Bourtange>. Groningen: RTV Noord
- Martin, J.M.M., Martinez, J.M.G. & Fernandez, J.A.S. (2018). An Analysis of the Factors behind the Citizen's Attitude of Rejection towards Tourism in a Context of Overtourism and Economic Dependence on This Activity. *Sustainability*. 10(8), 2851.
- Meershoek, P. (2017) *Gedragsregels moeten overlast in 'Old Holland' tegengaan*. Geraadpleegd op 12-10-2018 via <https://www.ad.nl/amsterdam/gedragsregels-moeten-overlast-in-old-holland-tegengaan~a079fa90/>. Rotterdam: Algemeen Dagblad.
- Postma, A. & Schmuecker, D. (2017). Understanding and overcoming negative impacts of tourism in city destinations: conceptual model and strategic framework. *Journal of Tourism Futures*. 3(2), 144-156.
- Sanoma Digital The Netherlands B.V. (2018). *Venetië voert speciale toeristenbelasting in voor dagjesmensen*. Geraadpleegd op 04-01-2019 via <https://www.nu.nl/buitenland/5658581/venetie-voert-speciale-toeristenbelasting-in-dagjesmensen.html>
- Vesting Bourtange (2018). *Welkom in het jaar 1742*. geraadpleegd op 05-10-2018 via <https://www.bourtange.nl/>
- Westerink, J. (2017). *Giethoorn worstelt met toerisme: soms staat op elk grassprietje een auto*. Geraadpleegd op 12-10-2018 via <https://nos.nl/artikel/2177067-giethoorn-worstelt-met-toerisme-soms-staat-op-elk-grassprietje-een-auto.html>. Hilversum: Nederlandse Omroep Stichting.

Bijlagen

Bijlage 1: Interviewvragen

- Wat betekent toerisme voor een dorp als Bourtange?
- Wat is uw persoonlijke mening over toerisme in Bourtange?
- Welke positieve gevolgen van het toerisme in Bourtange ervaart u?
- Welke negatieve gevolgen van het toerisme in Bourtange ervaart u?
- Op welke manier is een ondernemer in Bourtange afhankelijk van toerisme?
- Kunt u zich herinneren dat u wel eens overlast heeft ondervonden van het toerisme in Bourtange? Zo, ja: wanneer, hoe en door wie?
- Wanneer voelt u zich wel eens onveilig of onzeker in Bourtange?
- Waardoor ontstaat overlast?

Bijlage 2: Conceptueel model

